

старший викладач кафедри
української та іноземних мов
Одеського державного аграрного
університету

МОВНИЙ ЕТИКЕТ В ЕПІСТОЛЯРНОМУ СТИЛІ

Відтоді як мистецтво письма стало надбанням суспільства, люди писали один одному – на папірусі, на бересті, на пергаменті, зараз і за допомогою комп’ютера. Ми часто і багато говоримо про стилістику, стилі мовлення, визначаємо їхні характерні ознаки, вчимося правильно використовувати їх на практиці, але в наш час про один із стилів чомусь безпричинно забули, загубилась і навіть рідко вживається його назва, хоча сам він потрібний кожному з нас і до нього ми часто звертаємось у нашому повсякденному житті. Це – епістолярний стиль. Актуальність представленого дослідження зумовлено увагою до проблем національного самоусвідомлення і самовираження, стимулюючою пошуки нових підходів до вивчення епістолярної спадщини провідних українських митців і розвитку мовного етикету взагалі. Крім того, праці, присвячені епістолярному жанру, досить розпорошені, фрагментарні і щодо обсягу самого об’єкту досліджень, і щодо джерел вивчення.

Метою нашої розвідки є встановлення особливостей мовного етикету в епістолярному стилі, порівняння граматичних конструкцій і лексичного наповнення лінгвоетикетних формул різних хронологічних періодів. Мовний етикет в епістолярному стилі здавна привертав увагу, і це було так очевидно, що колись складалися спеціальні збірки – так звані письмовники, що вміщували зразки листів мало не на всі випадки життя. У цьому є позитивний момент із точки зору мовної кодифікації, адже складання письмовників неможливе без вироблення певного мовного стандарту: спеціальних формул звертання, початку листа, його закінчення, специфічних зворотів у кожному конкретному різновиді добору відповідної лексики, особливої побудови фраз [5, с. 20]. Останнім часом дослідження епістолярної спадщини видатних людей особливо привертає до себе увагу науковців. Але, на жаль, ще і досі повного видання будь-кого з українських класиків не маємо [7, с. 148]. Серед досліджень епістолярної прози українських класиків, уже оприлюдненої чи друкованої нині в періодиці, переважно більшість становлять численні статті – коментарі, де подаються фактичні відомості про опубліковані листи, хто й коли їх віднайшов, видав тощо. Такий аспект дослідження висвітлювали у своїх працях такі науковці, як Р. Доценко, Р. Корогодський, В. Кузьменко, І. Бутач, Д. Нитченко та інші. Багато науковців (Н. Бабич, С. Богдан, Л. Давидова, В. Явір, А. Коваль, М. Кронгауз, О. Пономарів та ін.) займаються проблемами культури та стилістики сучасної української мови, але їх праці не торкаються проблеми мовного етикету саме в епістолярному стилі. Такі дослідники, як А. Демченко, Р. Корогодський, В. Кузьменко, О. Тесля, С. Чак, Ю. Шерех, досліджують мовний етикет в епістолярному жанрі. Але і ці праці висвітлюють питання мовного етикету в епістолярному стилі односторонньо, і жодна з них не охоплює комплексу аспектів. Друкуються, вивчаються, як правило, лише вибрані епістолярні твори переважно віддаленого хронологічного періоду, чомусь і досі вважається, що перед початком активного дослідження творчого архіву митця має відбутися часова пауза. На нашу думку, такий погляд не сприяє науковому пошуку. Це лише ускладнює коментування текстів, призводить до втрати першоджерел. Невипадково Юрій Шерех цілком однозначно стверджує: «Поетика епістолярного жанру не опрацьована. Історії листування на Україні ще не написано» [7, с. 150]. Тому вибір теми представленого дослідження видається нам цілком правомірним і доречним.

Матеріалом для нашого дослідження ми обрали епістолярну спадщину різного хронологічного періоду, що дуже важливо для дослідження змін, розвитку мовного етикету й епістолярного стилю взагалі. Вивчаються листи таких державних, політичних діячів культури і мистецтва України, як Іван Мазепа та Борис Гмиря.

Об’єкт дослідження – мовлення епістолярної спадщини видатних українських державних та політичних діячів, діячів культури та мистецтва, семантико-структурні та синтаксичні особливості етикетних формул. Предметом дослідження є етикетні форми звертання, прощання, подяки, побажання, прохання тощо, які були зафіксовані в досліджуваних листах.

Духовне єднання завдяки мові йде в глибину віків. Мова акумулює наше життя і завдяки такій своїй властивості є засобом інтелектуального й естетичного освоєння світу. Уся людська культура нерозривно пов’язана з мовою. А набір етикетних правил, на нашу думку, є не просто показником зовнішньої культури людини. Це засіб духовного єднання і взаємного впливу людей. Знання того, що заковдано в мові, стає першоосновою для творення мовних цінностей. Мова стає культуротворчою реальністю тільки за умови активного ставлення до слова, коли існує постійна потреба її шліфувати, а літературна мова завжди перебуває в динаміці [4, с. 32]. Культура мови невидимо, але міцно переплітається з національною специфікою мовної поведінки. Вона пов’язана із соціологією і психологією не тільки в плані вироблення зразків мовної поведінки, а й щодо формування мовної свідомості [6, с. 18]. Через мову пізнається характер людини, її інтелектуалізм, інтелігентність.

Мовний етикет із найдавніших часів пов’язують із духовним життям людини й цілого народу. Лінгвоетикет має колосальну відцентрову енергію, яка повідомляється їй через окремих індивідів часовим потенціалом. І роль особистостей у виробленні мовного етикету сумнівів не викликає. Мовний етикет – це живий організм. І її життя, її велика історія міститься в постійній зміні. Культура мовлення та мовний етикет єднає між собою представни-

ків певної нації в часі і просторі. На рівні науково-культурологічного осмислення мову розглядаємо як рецептор духовно-емоційного життя людей, здатний у вищому своєму прояві переростати національні рамки й сприйматися на рівні загальнолюдського надбання. Отже, знання, прагнення до розширення та вдосконалення лінгвоетикету свідчить про небайдужість людини до минулого, сучасного і майбутнього.

Минають роки, і на тлі історії з'являється нова фігура суспільно-політичного діяча – Івана Мазепи. «Від Богдана до Івана – не було гетьмана», – говорить українське прислів'я, даруючи Іванові Мазепі право посісти найпочесніше місце в пантеоні героїв української історії. Ми знаємо документально, що Мазепа володів такими іноземними мовами, як польська, латинська, італійська, німецька, французька та татарська. Перший та останній із гетьманів, він добре володів пером. Коронний гетьман Яблонський хвалить стиль писань Мазепи. А П. Орлик авторитетно свідчить, що «небіжчик Мазепа майже завжди переглядав експедицію, яку мені диктував, і не раз потім виправляв її» [3, с. 18]. Мазепа любив оздоблювати свою мову латинськими цитатами. Він залишив велику епістолярну спадщину. Це добірка творів, листів, донесень цареві, універсалів. Справжньою перлиною епістолярної спадщини гетьмана Івана Мазепи є *листи до Мотрони Кочубеївни*. Мова листів наближена до народної. Вони віють ширим, гарячим почуттям, і в нашій давній літературі таких пам'яток небагато.

«Моє серденько, мій квіте рожаний!

Сердечко від того болю, що ти далеко від мене ідеши, а я не можу очиць твоїх і личка біленького відити, через сей листочок кланяюся, всі членики цілую люб'язно» [3, с. 60].

Цей лист – це приклад вияву справжньої любові, ніжності. Іван Мазепа звертається до своєї коханої не за ім'ям, а за допомогою ласкавих слів (*серденько* – іменник, утворений за допомогою суфікса –еньк– із значенням пестливості), вживає присвійні займенники (*мій, моє*), які вказують на близькість відносин. Іван Мазепа робить компліменти коханій (*личко біленьке*). У прощанні гетьман показує всю свою прихильність до Мотрони (*через сей листочок кланяюся, всі членики цілую...*).

«Моя сердечно кохана Матроне!»

Поклон мій віддаю Вашій милості, моє серденько, а при поклоні посилаю Вашій милості гостинця книжечку і обручик діамантовий, прошу теє завдячно прийняти, а мене в любові своїй неодмінно ховати, нім, дасть Бог, з ліпшим привітаю, а за тим цілую уста коралеві, ручки біленьки тільця твого біленького, моя любенько кохана» [3, с. 61].

Цей лист починається із звертання до коханої. Це камертон листа. І навіть лише із звертання можна зрозуміти ставлення Івана Мазепи до Мотрони Кочубеївни. Він називає Мотрону (*...сердечно коханою...*), а її ім'я утворює за допомогою суфікса –еньк– із значенням пестливості. Він звертається до Мотри у формі пошанної множини (*Вашій милості*). Мазепа постійно використовує присвійний займенник «*мій*» та з великою пошаною ставиться до коханої. Цей лист надзвичайно поетичний. Відомо, що гетьман писав вірші, але до нас дійшов лише один його вірш – «*Душа гетьмана Мазепи*» [3, с. 112]. І своє поетичне мистецтво він показує в листах до коханої жінки. За давньою традицією українців у своєму листі він використовує слово *Бог* (*...дасть Бог...*). Це відображає релігійність українського народу. Із листів помітно, що Іван Мазепа дуже любив жінок і вмів із ними гарно поводитись. Про це яскраво свідчить формула прощання. Усі слова – ніжні, пестливі. Це підкреслюється суфіксами пестливості –еньк–.

«Моє серденько!

Бодай того Бог з душей розлучив, хто нас розлучає. Знав би я, як над ворогами помститися, тільки ти мені руки зв'язала.

Я з великою сердечною тоскницею жду від В.В. відомості, а в яким ділі, сама добре знаєши. Тому вельми прошу, дай мені скорий відповідь на цеє моє писання, моє серденько» [3, с. 61].

У цьому листі ми бачимо, як страждає гетьман від розлуки зі своєю коханою, цей лист дуже сумний і поетичний. Але все ж таки він не в доброму настрої, щоб увиразнювати свою мову пестливими виразами. У цьому листі Іван Мазепа застосовує лише один пестливий вираз (*...моє серденько...*). Ці листи за своїм темпераментом можуть сміло ввійти в антологію світової епістолярії. Листи Івана Мазепи до Мотри Кочубеївни показують, що старий гетьман ні в чому не уступав молодому парубкові. Мазепа вживає в цих листах приємний, люб'язний вислів із похвалою, схваленням, лестощі, компліменти. Він вживає в листах форму кличного відмінка, отже, ця нормативна особливість існувала ще в давні часи. У звертанні до Мотри гетьман використовує форму пошанної множини (*Вашій, Ваша, Вашої, Вашім*). У цих листах знаходимо справді гідну подиву свіжість і ніжність почуттів. Іван Мазепа був дипломатом як у стосунках із жінками, так і в діловому спілкуванні.

Лист Івана Мазепи до запорозького низового війська: «*Мій ласкавий приятелю і брате, пане атамане кошовий і все старше і менше товариство війська його царської пресвітрої величності Запорозького низового»* [3, с. 50]. Лексеми на позначення родинних зв'язків, своєцтва почали виконувати етикетну роль у XI–XIII століттях. У такому плані найпоширенішим було слово «брат», яке позначає особу, споріднену кровними узами, по батькові й по матері, але ним зверталися і до особи з якою кровної спорідненості не було. Тим підкреслювалася довіра, близькість, досягався ефект глибокого розуміння [1, с. 96]. Іван Мазепа з великою шанобою звертається як до отамана, так і до війська. Це, на нашу думку, є чинником дипломатії і розуму гетьмана, тобто без малого не буває великого. Замість прощального слова Мазепа використовує ввічливе побажання здоров'я.

Лист до Стародубського полковника І. Скоропадського

«Того від вашої милості повторно і пильно жадаючи, зобов'язуючи й наказуючи горливістю та любов'ю до Вітчизни, йому ж зичимо від господи Бога здоров'я» [3, с. 54].

Лист Івана Мазепи до Запорозького Низового війська

«Те вашим милостям запропонувавши, зичимо вам доброго від Господа Бога здоров'я і щасливого в усьому побуття» [3, с. 32].

У листах Івана Мазепи є така форма етикету, як порада і пропозиція. Порада і пропозиція зробити те або інше зовні завжди начебто спрямовані на те, щоб допомогти тому, до кого вони звернені. Проте з погляду етикету вони потребують серйозного обдумування. Найчастіше порада і пропозиція виражаються наказовим способом дієслова.

Отже, в приватному листуванні часто використовуються просторічні слова, емоційні, із суфіксами суб'єктивної оцінки, в діловому листуванні – синтаксичні штампи, канцелярсько-ділова термінологія.

Борис Гмиря був надзвичайною особистістю і людиною високого таланту. Він жив красою життя. Гмиря вів надзвичайно цікаве листування. Адресантами його були друзі, різні люди, пов'язані зі співаком діловими стосунками та численними шанувальниками його таланту. Він дуже любив писати листи. Протягом творчого життя на його адресу надійшло понад 7 тисяч листів, і майже на кожному листі позначено рукою Гмирі: «Відповів» [2, с. 4]. Форма вираження звертань у цілому надзвичайно різноманітна, яскрава, індивідуальна. Тут можливі найнесподіваніші новотвори, цікаві знахідки. Для листів характерне вживання здрібніло-пестливої лексики, слів з оцінним значенням.

Взірцем цього і можуть стати звертання в листах Бориса Гмирі. Дуже цікаві його листи до Пудер Жанни Альбертівни – концертмейстера Харківської консерваторії. Вона була його доброю подругою. Але ж і не кожний чоловік може вигадати стільки голубливих імен і для своєї коханої. Борис Гмиря називає Жанну Альбертівну: Жука, Жуканя, Жукашечка, Жукашенька. «Здрастуйте, дорога Жукашенько!», «Рідна моя Жукашенько!», «Найдорожча з дорогих Жукашенько!», «Жуканечко, моя дорога!», «Рідна Жукашенько!», «Рідна Жуканю!». Борис Гмиря утворює пестливі імена за допомогою суфіксів –ень-, -н-, -ечк-. Він використовує епитети: рідна, дорога. Для підсилення використовує найвищий ступень порівняння прикметників: найдорожча, утворений за допомогою префікса най-. Використовує присвійний займенник моя. За правилами використовує кличний відмінок.

Звертаючись до Павла Васильовича Голубєва – педагога і професора Харківської консерваторії, Борис Гмиря також використовує велику кількість голубливих імен: Паво, Павонько, Мануна, Мальоша. «Здрастуйте мої дорогі Паве Васильович і Мануна!», «Чудові мої Павуню і Манулечко!», «Дорогий мій maestro, Павле Васильовичу!».

У привітанні Борис Гмиря використовує розмовно-побутовий лист: Здрастуйте. Для створення пестливих форм використовує суфікси -ун-, -ечк-. Використовує епитети: чудові, дорогі. Називаючи Павла Васильовича, використовує італійське *maestro*.

Дуже цікаве листування Гмирі з його лікарем Павловським Михайлом Карловичем. За цими звертаннями ми можемо простежити еволюцію відносин двох людей. Спочатку просто сухе і безбарвне: Михайле Карловичу! А згодом звертання стають щирими, як до близької людини: Любий і дорогий Михайле Карловичу! Вже з'являються пестливі епитети: любий, дорогий. А згодом: Дорогий мій Михайле Карловичу! Дорогий, чудовий Михайле Карловичу! Найчудовіший Михайле Карловичу! Михайле Карловичу, дорогий! Здрастуйте! Борис Гмиря вже використовує присвійний займенник мій, який вказує на близькість стосунків. Найвищий ступінь порівняння прикметників: найчудовіший.

Борис Гмиря з великим задоволенням спілкувався зі своїми шанувальниками. Ось лист-подяка токару І.Г. Цуканову: «Спасибі Вам велике, тов. Цуканов, і всій групі за самопожертвну увагу до мене». Це листування продовжилось. І потім Борис Гмиря вже називає свого адресата за ім'ям та по батькові, а не офіційно: тов. Цуканов: «Вельмишановний Іване Петровичу! Дорогий Іване Петровичу!» Спочатку він починає звертання словом *вельмишановний* – так звертаються до високотитулованої чи незнайомої людини. А згодом він вже використовує тепле, ласкаве звертання, як до близької людини: *дорогий*.

У листуванні має значення, коли саме пишеться лист: чи одразу у відповідь на одержаний, чи згодом, через довгий чи короткий відрізок часу. У першому випадку він пишеться під свіжим враженням від прочитаного, діалог між автором і адресатом будуються ніби під час безпосереднього спілкування. Наприклад, ось лист Бориса Гмирі до Зої Петрівни Лодій – камерної співачки: «Дорога, чудова Зоє Петрівно! Радий щасливій нагоді висловити давно нагромаджені почуття вдячності за Ваше високе служіння нашому рідному мистецтву. Хочу Вам побажати багатьох і багатьох років здоров'я і властивого Вам творчого горіння на благо і процвітання нашої великої Батьківщини...» [2, с. 45]. Цей лист складається із звертання, яке являє собою ім'я та по батькові в кличному відмінку, забарвлене епітетами «дорога», «чудова». Побажання в даному випадку не сумісне з прощанням: «Дорогий мій, близький мені безкінечно Борисе Романовичу! Спасибі Вам за чудового листа... Обнімаю Вас, Борисе Романовичу, мій привіт Вашій дружині». Можна сказати лише одне: мова співрозмовника – твоя мова. Лист у відповідь – це і є розмова, діалог. І на добрий, теплий, сповнений почуттів лист Бориса Гмирі можна отримати лише таку ж добру і щирі відповідь.

Листи Бориса Гмирі неперевершені за своєю різноманітністю та емоційним забарвленням. Вони всі щирі, живі, сповнені словами з пестливим значенням. У його листах можна побачити багато цікавих імен-новотворів. Взагалі його листи відкривають його душу, щире ставлення до людей.

Формули звертання, що є своєрідним камертоном, від якого залежить подальша тональність листа, вимагають від автора особливої уваги. Вибираючи етикетну формулу, варто враховувати фактор адресата (його вік, стать, соціальне становище, посаду тощо). Етикетна формула звертання змінюється в часі, але основу для української епістолярії звертань складають: назви, які позначають родинні стосунки: *мамо (мамочко), тату (таточку), бабусю, брате, тьотю, дядьку* і т.ін.; слова-титули: *пане, пані, панно тощо*; назви, які вказують на посаду, вчене звання: *митрополите, професоре* і т.ін.; емоційно-забарвлена лексика: *голубчику, соколе, друже мій єдиний*; влас-

ні імена, імена й по батькові: *Ольго! Борисе Дмитровичу!* тощо; субстантивовані прикметники та займенники у функції звертань: *«Дорогі мої!», «Добрі!», «Шановні!», «Кохані мої!»*; жартівливі, гумористичні, індивідуально-авторські назви: *«Кляусе любий!»* (І. Дніпровський – до М. Куліша).

Суттєвою ознакою сучасного українського епістолярію є відсутність складних етикетних виразів на початку листа. А у Івана Мазепи звертання поєднуються з компліментом (формула вітання, яка передає приязнь, увагу, вдячність). Комплімент – це обов'язкова складова частина дипломатичного лінгвоетикету. Обравши найдо речніше в конкретній ситуації опорне ключове слово-звертання, адресант обрамляє його іншими словами, що й утворюють звертальний вираз (формулу звертання). Найчастіше ключове слово доповнюється прикметниками й займенниками: *добрий, шановний, мій*. Це – двокомпонентна модель – найуживаніша серед звертань в епістолярії: *Моє серденько! Дорогий друже! Дорогий Іване!* Продуктивністю функціонування в українській епістолярії відзначаються трикомпонентні та багатокомпонентні моделі, які є здебільшого похідними від двокомпонентних.

В епістолярії 16-17 століття дуже рідко зустрічаються двокомпонентні моделі. Етикетне мовлення тут більш емоційне, багатобарвне, збагачене компліментами: *«Мій ласкавий приятелю і брате, пане атамане кошовий і все старше і менше товариство, війська його царської пресвітрої величності Запорозького низового»* [3, с. 50]. У мовному етикеті 17-18 століття широко використовуються слова-титuli (*пан, добродій, гетьман, милість* тощо). Це пояснюється особливістю тогочасного суспільного ладу. Мовний етикет 19-20 століття менш насичений словами-титулами. Це часто жартівливі чи індивідуально-авторські назви: *Дорогий мій maestro, Павле Васильовичу!* Плине час, змінюється вигляд формули звертання. Але незмінним залишається те, що звертання – це найголовніше в листі, це його камертон. Найголовніше у звертанні – авторська індивідуальність, навіть якщо це діловий лист. На нашу думку, домінантами мовного етикету можна вважати побажання та вітання. Найголовнішою особливістю етикетних формул побажання 16-17 століття є релігійність. Дуже часто згадуються слова *Бог, Божа ласка*, всі інші слова групуються навколо цих формул. Етикетна формула побажання залишилася і в сучасному епістолярії. Але прощання стає простішим. У листах 19-20 століття переважають формули прощання-побажання, основу яких складають слова *прощай/-те, прощавай/-те, бувай/-те* (*Бувайте здорові! Будьте здорові! Здоровлю сердечно!*). Формула побажання може набувати емоційно-експресивного забарвлення: *Не пийте горілки, думайте красиво...* У 19-20 столітті епістолярії стає більш особистий. І тому дуже поширені форми вітання (*вітаємо Вас усі з Новим роком... Христос воскрес!*). Формули вітання найчастіше поєднуються з формулами побажання. У кінці листа найчастіше вживають прохання. Це залишається незмінним: *«Тому вельми прошу, дай мені скорий отвіт на цеє моє писання, моє серденько»* [3, с. 61]. Слід звернути увагу на те, що, незважаючи на стабільність моральної культури спілкування, існування спадкоємності раніше виниклих цінностей і норм лінгвоетикету на різних етапах історичного розвитку може суттєво змінюватися.

Отже, відродження нашої культури не можна уявити без вдумливого вивчення мовного етикету, що його ви- плекав геній народу впродовж століть.

Література:

1. Богдан С.К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К.: Рідна мова, 1998. 221 с.
2. Гмиря Б.Р. Статті, листи, спогади. К.: Музична Україна, 1975. 230 с.
3. Іван Мазепа. Художньо-документальна книжка. К.: Веселка, 1992. 232 с.
4. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. К.: Наукова думка, 1993. 200 с.
5. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет. Дивослово. 1998. № 3. С. 20–21.
6. Татаревич Г. Етикет і ментальність. Дивослово. 1998. № 3. С. 18–19.
7. Шерех Ю. Скарби, якими володіємо. Сучасність. 1993. № 6. С. 147–164.

Анотація

Г. ІВАСЮК. МОВНИЙ ЕТИКЕТ В ЕПІСТОЛЯРНМУ СТИЛІ

Статтю присвячено встановленню особливостей мовного етикету в епістолярному стилі, порівнянню грама- тичних конструкцій і лексичного наповнення лінгвоетикетних формул різних хронологічних періодів. Охаракте- ризовано епістолярну спадщину різного хронологічного періоду, що дуже важливо для дослідження змін, розви- тку мовного етикету і епістолярного стилю взагалі. Досліджено листи державних, політичних діячів культури і мистецтва України – Івана Мазепи та Бориса Гмирі. Встановлено, що листи неперевершені за своєю різномані- тністю та емоційним забарвленням.

Ключові слова: мовний етикет, епістолярний стиль, лінгвоетикет, звертання, лист.

Анотация

Г. ИВАСЮК. РЕЧЕВОЙ ЭТИКЕТ В ЭПИСТОЛЯРНОМ СТИЛЕ

Статья посвящена установлению особенностей речевого этикета в эпистолярном стиле, сравнению грамматических конструкций и лексического наполнения лингвоэтикетных формул различных хронологических периодов. Охарактеризовано эпистолярное наследие различного хронологического периода, что очень важно для исследования изменений, развития речевого этикета и эпистолярного стиля в целом. Исследованы письма таких государственных, политических деятелей культуры и искусства Украины, как Иван Мазепа и Борис Гмыря. Установлено, что письма непревзойденны по своему разнообразию и эмоциональной окраске.

Ключевые слова: речевого этикет, эпистолярный стиль, лингвоэтикет, обращение, письмо.

Summary

G. IVASYUK. LANGUAGE ETHICS IN THE EPISTOLARY STYLE

The article is devoted to the establishment of peculiarities of the language etiquette in the epistolary style, the comparison of grammatical constructions and the lexical filling of the linguoetiquette formulas of various chronological periods. The epistolary heritage of different chronological periods is characterized, which is very important for the study of changes, the development of language etiquette and the epistolary style in general. Letters from political figures of culture and art of Ukraine such as Ivan Mazepa and Boris Khmyrya are investigated. It was found that the letters are unsurpassed in their diversity and emotional color.

Key words: language etiquette, epistolary style, linguistic etiquette, appeal, letter.